

EMA GALOCIOVÁ

Depoty doby bronzovej v Čechách a miesta ich nálezov

28.5.2017

Kľúčové slová:

Čechy, depoty, poloha, typológia, interpretácia

Abstrakt:

Cieľom tejto práce je zoznámiť svojich spolužiakov s prácou Tillmana Vachtu, v ktorej predstavil spôsoby, dôvody a formy uchovávanía artefaktov počas doby bronzovej na základe nálezov z územia Čiech. Hlavný dôraz je kladený na priestorové rozmiestnenie, ale aj na topografiu miest, ktoré boli pre uloženie či uschovanie zvolené. Dôležitá je aj interpretácia miest nálezov na základe polohy a počtu nálezov. Pre celkovú analýzu bolo vyhodnotených 460 českých nálezov a 430 komplexov podľa zloženia z jednotlivých elementov.

Chronológia

Časové členenie nálezísk musí v ideálnom prípade spĺňať niektoré podmienky:

- Depoty musia byť získané z nálezísk samotných
- Časové intervaly musia byť dostatočne malé, aby bolo možné zachytiť prípadné zmeny na nálezisku a dostatočne veľké na to, aby bolo možné presvedčivé zaradenie do skupín.
- Prenosnosť na susediace miesta nálezov. Orientujeme sa na zreteľné cezúry, odzrkadľujúce veľkopriestorové evolúcie.
- Kompatibilita s jemnými chronologickými systémami, aby sa ozrejmili, resp. zviditeľnili detailné pozorovania.
- Časové intervaly musia byť absolútne chronologicky rovnako dlhé, aby umožnili diachronické porovnávanía množstiev.

Rozdelenie na fázy a absolútne datovanie je nasledovné:

Staršia doba bronzová	Fáza I	2000 – 1800 p.n.l.
	Fáza II	1800 – 1600 p.n.l.
Stredná doba bronzová		1600 – 1350 p.n.l.
Mladšia doba bronzová	Fáza III	1350 – 1100 p.n.l.
	Fáza IV	1100 – 800 p.n.l.

Topotypológia

Jedná sa o rozdelenie materiálu podľa typu úložiska. Popis topografie dokazuje, že všetky skúmané miesta sa nachádzajú v dôležitých oblastiach na pahorkoch, hranách terénu a

vrcholoch. Často je používané schematické rozdelenie na depoty v pevnej zemi a depoty vo vlhkom prostredí, ako aj na správy o jednotlivých príkladoch pre obzvlášť nápadné miesta. Materiál je možné rozdeliť na špecifické, reliéfom a hydrografickou sieťou určené typy polôh. Voľbu miesta uloženia depotov do veľkej miery ovplyvnila aj vegetácia existujúca v dobe uloženia. Kritériá na uloženie depotov z doby bronzovej však viac neexistujú, preto sa dá predpokladať, že veľká časť nálezov bude ležať uprostred „ničoho“. Rozhodujúcim kritériom, aby sa dali zistiť možné dôvody pre voľbu miesta, môže byť len pozorovanie bezprostrednej topografickej situácie v pomere k priamemu susednému okoliu.

Depoty na hradiskách

Tvorí vlastnú kategóriu miesta nálezu. V tejto skupine nálezov máme k dispozícii 68 zástupcov zo staršej a mladšej doby bronzovej. Depoty v súvislosti s hradiskami alebo opevneniami majú značný podiel na celkovom počte. Od ostatných sa odlišujú tým, že primárna referencia polohy nie je spojená s prirodzene danou topografiou, ale s okolitou antropogénnou infraštruktúrou. Depoty z blízkeho okolia takýchto zariadení sú spojené aj so svojou bližšou topológiou, preto sa dajú vyhodnotiť aj pre nasledujúce kategórie.

Kopce, vrcholy a hory

Skoro tretina vyhodniteľných miest nálezov je v priamom spojení s vyvýšeninami, a to od malých kopcov a vyvýšení terénu až po doslovné dominanty krajiny. Spoločným znakom je tvar a ohraničenie, viditeľné aj z veľkej vzdialenosti. Tu možno robiť aj pozorovania, kde nemusíme vždy zvoliť iba ten najvyšší či najimpozantnejší vrch (Liščín). Vedľajším aspektom je vzťah uložených depotov k nápadným skalám a skalným formáciám (Praha-Suchodol). Nedá sa rozpoznať žiadna jednoznačná preferencia pre určité svetové strany. Prevažná väčšina depotov sa objavuje na úpätiach a svahoch vyvýšení, až na niektoré výnimky. Nápadná je aj skutočnosť, že mnoho vyvýšení zvolených za miesta uloženia depotov sa nachádzajú na hranici medzi dvoma rozličnými typmi krajiny. Depoty nikdy neboli nájdené na vrcholoch kopcov, pahorkov a hôr.

Nížiny a vlhké oblasti

Jedná sa o polohy, ktoré sa nachádzajú pri vode alebo v jej bezprostrednom susedstve. Sú to predovšetkým lužné lúky pri regulovaných veľkých tokoch, rieky s jasne definovanými brehmi, pomalé toky, malé potoky, ramená starých tokov a zaplavované oblasti. Vlhké nížiny so všetkými krajinnými znakmi boli vystavené silnému antropogénnemu vplyvu. Aj napriek regulácii a vysušaniu riek a potokov a takto zmenenej krajine bol vlastný reliéf sotva zmenený. Ešte aj dnes je možné odlíšiť nížiny od suchých terasových zón, ktoré tvoria svoj vlastný typ polohy. Miesta nálezov sa môžu spracovávať na základe podobných vlastností spolu. Nie je potrebný žiaden veľký tok, aby sa zabezpečili vhodné podmienky okolia.

Okraje terás

Depoty horných okrajov riečnych terás sa tiež vzťahujú na vodstvo, avšak majú celkom iné vlastnosti. Podľa reliéfu môžu byť prechody k oblasti nížiny plynulé. Toto platí pre menej veľké a malé tečúce vody, ktoré vytvorili okolitý reliéf eróziou, resp. nánosmi piesku (Lažany). Ak je typ polohy dobre znázornený aj pri slabo stvárnenom reliéfe a malých vodstvách, ukazuje sa zreteľne pri lepšie definovaných tokoch riek (Jaroměř). Tu sa ukazuje, že depoty neboli ukladané niekde na plochom teréne, ale na terasových okrajoch. Prirodzene ohraničené oblasti boli prednostne zvolené pre uloženie depotov. Okraje terás pôsobia

z pohľadu terénu pod nimi ako dominantné referenčné body. Pri priblížení k vyvýšenej oblasti dostaneme prehľad o krajinnom aspekte miest nálezov na okrajoch terás.

Svahy riečnych terás

Vzhľadom na aspekty polohy sa odlišujú od miest nálezov z nížin a okrajov terás. Spolu s predošlými dvomi typmi tvoria približne tretinu vyhodnotiteľných komplexov, čím je oprávnené ďalšie rozdelenie. Hoci sú tieto miesta mierne vyvýšené, o výraznej situácii s vysloveným výhľadom sa hovoriť nedá. Ohraničenie polohy prírodnými danosťami nie je rozpoznateľné. Tieto polohy sú takého charakteru, že sa nachádzajú v spoločnom prelínajúcom sa priestore rôznych polôh. Pre tieto polohy nie je vytvorené jednoznačné pomenovanie.

Iné polohy

Tieto ďalšie polohy tvoria jednu desatinu lokalizovaných depotov. Týchto niekoľko miest nálezov nie je buď dobre lokalizovaných alebo sa jedná o ojedinelé prípady.

K interpretácii miest nálezov

Topografia spojená s nálezom depotu aj pri topograficky vyvýšenej polohe neumožňuje ešte žiadne vyjadrenie. Aby sme dostali vysvetlenie pravekého diania, výstupným bodom musia byť depoty a ich interpretácia. Pre posúdenie miest nálezov sa najprv musí nájsť interpretácia nájdených predmetov. Určiť posvätný charakter depotu iba z polohy nie je možné, lebo vychádzame z dnešného vnímania sveta, ktoré vo vtedajšom čase nemuselo existovať. Vychádzame z toho, že tieto depoty sú zvláštne, pretože sa nachádzajú na zvláštnych miestach a naopak. Obzvlášť v prípade hromadných nálezov je vysoko pravdepodobné, že sa jedná o votívne dary, ktoré sa ponúkajú v dialógu s vyššími mocnosťami. Votíva nie sú iba komunikáciou s božskou mocou, vždy išlo aj o postavenie darcu v spoločnosti. Veľkorysími obetami bolo možné dosiahnuť v archaickej spoločnosti prestíž. Z toho vyplýva, že predpokladom získania moci a postavenia nebolo hromadenie, ale práve spotreba tovaru. Kto dá viac, ten viac dostane. Keď sú depoty určené ako votívne, potom možno povedať, že miesta uloženia pokladov boli miesta obetovania a majú rituálny a teda náboženský význam. Tým, že na takýchto miestach boli vykonávané rituálne činnosti, dostali tieto miesta zvláštny význam a funkciu. Voľba tohoto miesta pre rituálne obrady nie je náhodou. Len tam, kde sa opakuje konanie obrady, resp. obety sa dá hovoriť o svätyni. Pre voľbu miesta neexistoval jednotlivý podnet, ale význam sa pripisoval miestu samotnému a tým ho robil miestom hodným uloženia. Je zaujímavá možnosť, že miesto opakovaného uloženia obiet aj napriek chýbajúcim architektonickým prvkom možno označiť za svätyňu. Avšak multidepotné miesta sú fenomén, ktorý je závislý na stave výskumu.

Záver

Nálezy dokladajú, že pri úschove či ukladaní určitých predmetov sa jednalo o pravidelne opakovanú činnosť. Bola vytvorená polohová typológia nálezísk. Náleziská hromadných depotov predstavujú zvláštnu kategóriu špecifických, umelo upravených miest v prírodnom priestore podmanenom ľudskou spoločnosťou. Opakované ukládanie depotov na jednom mieste svedčí o rituálnom jednaní. Konkrétna podoba týchto miest však ostáva skrytá, pretože chýbajú príslušné archeologické prieskumy a snaženia.

Literatúra k danej problematike:

VACHTA, T. 2016: Bronzezeitliche Hortfunde und ihre Fundorte in Böhmen. Berlin.